

אנו מאמיריך ואתה מאמירנו

אתה' האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרךך ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו: וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה פאשר דבר'לך ולשמר פלמצותיו: (דברים כו יז-יח).¹

רש"י על הפסוק – לשון הפרשה והבדלה

האמרת – והאמירך, אין להם עד מוכיח במקרא. ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה: הבדלתי לך מאלוהי הנכר להיות לך לאלהים, והוא הפרישך אליו מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה. ומצאתי להם עד והוא לשון תפארת כמו: "יתאמרו כל פועלי און" (תהלים צד ד).²

אבן עזרא על הפסוק – לשון גדולה "בראש אמיר"

האמרת - מלשון גדולה, וקרוב מגזרת "בראש אמיר" (ישעיהו יז ו).³ ויאמר רבי יהודה הלוי הספרדי נ"ע,⁴ כי המלה מגזרת 'ויאמר', והטעם - כי עשית הישר, עד שיאמר שהוא יהיה אלהיך. גם הוא עושה לך, עד שאמרת שתהיה לו לעם סגולה. ויפה פירש.⁵ והנה תהיה מלת האמרת פועל יוצא לשנים פעולים.⁶

רשב"ם על הפסוק – הזקקת, אמרת והתמצית והקב"ה נרצה

את י"י האמרת היום - אתה הזקקתה שאמר הקב"ה ונתרצה להיות לך לאלהים, כי הדבר תלוי בו ליעשות הוא אלהיך ויושיעך מתוך שקבלת מצוותיו. וגם הוא האמירך, הפעילך שאמרת ונתרצית שתהיה לו לעם, לפי שעשה נסים וגבורות עד שנתרצית להיות לו לעם.⁷ האמרת - פאישדירא בלע"ז.⁸

רמב"ן על הפסוק – קבלת התורה והברית

וטעם את ה' האמרת היום - כיון שקבלתם עליכם כל התורה בפירושה ובדקדוקיה ובחידושיה, הנה גדלתם השם ורוממתם אותו ושיהיה הוא לבדו לכם לאלהים לא תודו באל אחר כלל ... ואמר וה' האמירך היום - כי

¹ פסוקים טז-יט, החותמים את פרק כו בספר דברים, הפרק המוקדש לפרשת ביכורים וביעור מעשרות (ראו דברינו [השקיפה ממעון קדשך מן השמים](#) וכן [מסכת ביכורים](#) בפרשה זו), הם הצהרת ברית ונאמנות הדדיים בין עם ישראל והקב"ה, במילים נשגבות ופיוטיות, מפיו של משה הרועה הנאמן העומד, ערב מותו, בין העם לקב"ה. מפסוקים אלה לקח, ללא ספק, הפייטן (הלא ידוע) את המילים: "אנו מאמיריך ואתה מאמירנו" בפיוט: "כי אנו עמך ואתה אלהינו אנו בניך ואתה אבינו וכו'". אולי לא במקרה אנו קוראים פסוקים אלה בתורה בקרבה ברורה לימים נוראים.

² במחשבה ראשונה קובע רש"י ש"האמרת-האמירך" היא מילה יחידנית במקרא ולפיכך קשה לפרשה. במחשבה שנייה מביא רש"י סברה משלו ש"האמרת-האמירך" הוא לשון הבדלה והפרשה: עם ישראל מבדיל ומפריש את הקב"ה מאלוהי הנכר (כאברהם אבינו) "להיות לך לאלוהים" (זה לשון המקרא ולפי הפירוש צ"ל "להיות לו לאלהים"), והקב"ה מבדיל ומפריש את עם ישראל להיות לו עם סגולה מכל העמים (ראו דברינו [ואבדיל אתכם להיות לי](#)). במחשבה שלישית, מוצא רש"י עד למילה "האמרת-האמירך", מהפסוקים בתהלים צד ג-ד (שיר של יום רביעי בשבת): "עדמתי רשעים ה' עדמתי רשעים יעלזו: יביעו ידברו יתק יתאמרו כלפעי און". ראו פירושו לפסוק שם שחוזר לפסוק שלנו: "יתאמרו - ישתבחו כמו (דברים כו) האמרת והאמירך".

³ ראו הפסוק שם: "ונשארבו עוללת כנף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר וכו'". וזהו אמיר המקובל בימינו גם כשם פרטי או משפחה – ראש העץ. ואת הפסוק בתהלים צד שרש"י מביא, מפרש אבן עזרא שם באופן דומה: "יתאמרו - יתרומו כנגד את ה' האמרת בראש אמיר שהוא הסעיף הגבוה".

⁴ נוחו עדן. תואר לאדם שנפטר בדומה לז"ל. אבן עזרא (1092-1167) נולד ונפטר כעשרים שנה לאחר ריה"ל (1075-1141).

⁵ הדגש הוא על ההדדיות, כפי שבעצם משתמע מהמקרא עצמו. ההדדיות עפ"י רש"י היא בהבדלה, עם ישראל מבדיל את הקב"ה משאר אלוהי העמים, להיות לו לאלהים; והקב"ה מבדיל את עם ישראל מכל העמים, להיות לו עם סגולה. ההדדיות עפ"י ריה"ל, שאבן עזרא חולק לו שבחים: "יפה פירש", היא באמירה ובכח הדיבור המלווה בעשייה. עם ישראל עושה הטוב והישר ואומר שה' הוא אלהיו והקב"ה אומר: אתם תהיו לי עם סגולה. ראו בכיוון זה גם תרגום ירושלמי לפסוק יז: "ית מימרא דיי אמליכתון עליכון" ולפסוק יח: "וימירא דיי אמלקך עליכון לשמיה לעם חביבא". אבל שם שתי האמירות הן של הקב"ה – איפה עם ישראל?

⁶ היינו לשתי משמעויות. השורש אמ"ר הוא גם מלשון אמיר – גדולה, צמרת העץ, וגם מלשון אמירה ודיבור. ומהלשון הראשון בא גם הביטוי "האמירו המחירים" הרווח בימינו.

⁷ רשב"ם בצרפת וריה"ל בספרד הם בני אותו דור ממש ומן הסתם לא החליפו ביניהם אימיילים, אך הגיעו לאותו פירוש ש"האמרת-האמירך" הוא מלשון דיבור ואמירה. אם נדקדק בדברי רשב"ם ונחזור ונקרא שוב את פירוש ריה"ל כמוכא באבן עזרא הנ"ל, נראה שהאמרת בפסוק הראשון הוא בלשון הפעיל. עם ישראל, בנכונותו לקבל מצוות ולהיכנס בברית ("נעשה ונשמע")? גם לקב"ה לאמירה: "אני ה' אלהיך". גם האמירך בפסוק השני הוא בלשון הפעיל, אך בכיוון הנגדי והמשלים: הקב"ה גרם באמירותיו ומעשיו לכך שעם ישראל יתרצה להיות עם סגולה (מה שגם נותן פירוש מעניין ל"עם סגולה" כחובות ולא כזכויות כפי שנראה עוד להלן). לשני הפירושים, רשב"ם וריה"ל, נראה שלא מדובר באמירה גרידא, אלא באמירה שנלווית לה עשייה ומחויבות. ורשב"ם מוסיף גם "הזקקת" והתמצית. ראו פירוש חזקוני (פרובנס מאה 13) שדומה באופן מפתיע, ממש במילותיו, לפירוש רשב"ם.

⁸ מילה, בצרפתית עתיקה שמורכבת משתי מילים: פאיש-דירא, ובצרפתית מודרנית - fais-dire, כלומר תגרום למישהו שיאמר. ותודה לישראל יובל ה"י שהאיר עינינו בפענוח מילה זו שלא מצאנוה במפרשי רשב"ם.

היום הזה לכם כיום סיני, והשם רומם וגדל אתכם בקבול התורה שתהיו לו לעם סגולה מכל העמים, ולשמור כל מצותיו - כי לכם לבדכם יתן תורתו ויצוה אתכם בכל המצות הרצויות לפניו לא לעם אחר.⁹

רמב"ן דברים פרק כא פסוק יד – הקשר לדין אשת יפת תואר

לא תתעמר בה - כמו והתעמר בו ומכרו (להלן כד ז). ועשאו אונקלוס לשון סחורה. ורבותינו בספרי (תצא טז) ובגמרא (סנהדרין פה ב) יעשו אותם לשון שימוש, והנה הוא לשון אזהרה שלא ישתמש בה כשפחה כלל ... והנראה בעיני לפי פשוטו, כי לא תתעמר הוא כמו לא תתאמר, מלשון "יתאמרו כל פועלי און" (תהלים צד ד), וכן את ה' האמרת היום (להלן כו יז), וכן ובכבודם תתימרו (ישעיה סא ו), בחלוף האל"ף ביו"ד. וכולם רוממות וגדולה: האמרת היום - רוממת וגדלת אותו להיות לך לאלהים, האמירך היום (להלן כו יח) - רומם וגדל אותך על כל העמים להיות לו לעם סגולה, וכולם נגזרו מן "בראש אמיר" (ישעיה יז ו). יאמר לא תתרומם ותתגדל בה להיות אתה אדוניה למוכרה ולהשתמש בה כשפחה, וכן יקראו בערבי האדון, אמיר.¹⁰

מסכת חגיגה דף ג עמוד א – שבח חטיבה אחת בעולם¹¹

תנו רבנן: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר (בן) חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידיך אנו, ומימיך אנו שותין. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה? - שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. - ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל. - ומה דרש בה? הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאייהן. - אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני! - ועוד דרש: את ה' האמרת היום וה' האמירך היום אמר להם הקב"ה לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם¹² - אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, דכתיב: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (דברי הימים יז כא).¹³

⁹ רמב"ן מצטרף לפירוש הראשון של אבן עזרא ש"האמרת-האמירך" הוא מלשון גדולה ורוממות, כשהמוטיב המשותף לרוממות העם והקב"ה הוא קבלת התורה. קבלת התורה ע"י עם ישראל, המתחדשת כאן בברית ערבית מואב וחוזרת למעמד הר סיני, מרוממת אותו (וגם מבדילה אותו משאר העמים כשיטת רש"י), ובה בעת היא גם מרוממת את שם הקב"ה בעולם. אבל החידוש הגדול של רמב"ן הוא לא בפרשתנו, אלא בפרשת השבוע שעבר, פרשת כי תצא, בדין אשת יפת תואר, כפי שנראה מיד.

¹⁰ החידוש הלשוני של חילופי אותיות אל"ף וע"ן (וכן אל"ף וי"ד), שהוא כדברי רמב"ן בהמשך דבריו שם "מורגל בלשון", היינו שכיח (הוא מביא בהמשך דבריו שם דוגמאות רבות לחילופי אל"ף וע"ן), מאפשר לקשר בין הפסוקים הנשגבים בפרשתנו ובין פרשת אשת יפת תואר בפרשת כי תצא הסמוכה ולפרש מהו "לא תתעמר" - לא תתאמר, לא תתנשא, לא תתנהג כאמיר. אך נראה שכוונת רמב"ן היא יותר מהותית ומעמיקה. יותר משהוא בא לפרש את "לא תתעמר" בדין אשת יפת תואר, בעזרת לשון "האמרת-האמירך" בפרשתנו, הוא בא לפרש ולהגביל את "האמרת-האמירך" ו"עם סגולה" שבפרשה ע"י "לא תתעמר" של אשת יפת תואר. את שגב הברית המחודשת בין עם ישראל והקב"ה, שמשה השושבין הנאמן מעצב בפרשתנו רגע לפני רדתו מהבמה, יש להעמיד מול דין האדם פחות הערך ביותר, בזמנם - אישה שבויה, שפחה וחסרת כל מעמד. לא תתעמר הוא לא תתאמר. התעמרות בחלשים מבטלת את "התאמרות" הברית הנשגבה, את הגדולה והרוממות שרמב"ן מביא באמצע דבריו ובפרשתנו. מי שמתעמר בחלשים וחסרי זכויות, אינו כלול בברית "האמרת-האמירך". מי שמתעמר, לא יתאמר (או יאמיר). שים לב גם איך בדרך אגב, נותן רמב"ן פירוש מוחשי לימיו וסביבתו: "אמיר" כראש, מלשון ערב. שליטים ואמירים ערבים שרמב"ן וקוראיו הכירו היטב, שבעיניהם אשה שבויה לא נחשבה כלל והתעמרות בה הייתה נורמה פשוטה ומקובלת. כלפי חוץ, יש כאן אולי עקיצה לתרבות ערב. וכלפי פנים, אולי מכוון רמב"ן לכך שלא תהפוך את ביתך היהודי להרמון כשל אמירים וחליפים, בהם האישה אינה אלא חפץ בשימוש, סחורה. נעבור מפרשני המקרא אל דרשות חז"ל.

¹¹ וכך גם מתרגם אונקלוס את פסוק יז: "ית יי חטבת יומא דין למהוי לך לאלוה", ואת פסוק יח: "ויי חטבך יומא דין למהוי ליה לעם חביב". ראו גם תרגום יונתן לפסוק יז: "ית יי חטבתון חטיבא חדא בעלמא" ולפסוק יח: "ומימרא דיי חטיב יתכון חטיבא חדא בעלמא". אמירת ה' היא שחטבה את העם, מזכיר את תרגום ירושלמי בהערה 5 לעיל.

¹³ דרשה זו והסיפור על המפגש של ר' יהושע עם תלמידיו, כשכבר הזקין ולא יכול היה ללכת לבית המדרש, יסודם בתוספתא מסכת סוטה פרק ז הלכה י ומשם התגלגלו, דרך הגמרא, גם למדרשים מאוחרים כמו במדבר רבה יד ד ועוד. כבר הרחבנו לדרוש במפגש זה בדברינו "כיצד נפרדים בדפים המיוחדים, וכאן ניגדרש לנוגע לנושא האמירה. חז"ל לא מתעכבים על הפירוש הפילולוגי המדויק של המילה "האמרת-האמירך" ורואים בה תיאור כללי של משהו יציב ומעוצב, מאוחד ומיוחד - חטיבה. משהו בעל שלמות ומהות שאולי מקפל בתוכו את כל הפירושים שראינו עד כאן. ראו מעין דרשת המשך לדרשה זו, בגמרא ברכות ו ע"א המקשרת את כל העניינים עם מצוות תפילין: "אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין: הני תפילין דמרי עלמא, מה כתיב בהו? אמר ליה: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישאל? - אין, דכתיב: את ה' האמרת היום, וכתיב: וה' האמירך היום. אמר להם הקב"ה לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם; אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". ילקוט שמעוני בישיעהו רמז תסז (על בסיס המכילתא שלהלן) ממשיך את שיר השבח של ברית הקב"ה וישאל על בסיס הפסוקים שלנו: "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר (ישעיהו מט ג). אמר הקב"ה: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם דכתיב: את ה' האמרת היום, אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: וה' האמירך היום. ישראל אומרים: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ורוח הקודש אומרת: מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ישראל אומרים: מי כמוכה באלים ה', ורוח הקודש אומרת: אשרך ישראל מי כמוך, כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו. ישראל אומרים: כי תפארת עוזמו אתה, ורוח הקודש אומרת:

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דשירה פרשה ג – בקריעת ים סוף

"עוזי וזמרת יה". עוזי - עוזר וסומך אתה לכל באי העולם, אבל לי ביותר. "זמרת" אתה לכל באי העולם, אבל לי ביותר. עשאני אימרה ועשיתיו אימרה.¹⁴ עשאני אימרה, דכתיב: "וה' האמירך היום" (דברים כו יח), אף אני עשיתיו אימרה, שנאמר: "את ה' האמרת היום". והרי כל אומות שבעולם אומרים שבחו של הקב"ה! אבל שלי נעים ונאה לפניו יותר משלהם, שנאמר: "ואלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על משיח אלהי יעקב וגו' ונעים זמירות ישראל" (שמואל ב כג א).¹⁵

שמות רבה פרשת כי תשא, פרשה מה סימן ב – האימרה מחזירה את העדי שנפל

מה כתיב למעלה? "ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב" (שמות לג ו),¹⁶ ר' חנין דציפורין אמר: עטרה שנתן בראשם, שנאמר: "וְאֶתְּוּן נָזָם עַל־אֶפְדֵי וְעִגְלִים עַל־אֲזְנוֹתָיִךְ וְעֶטְרֹת תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשֶׁךָ" (יחזקאל טז יב). ר' שמעון בר יוחאי אומר: זונאות (חגורות) שחגר להם. ר' סימי אמר: פרפראות, שנאמר: "וְאֶעֱדָךְ עֲדֵי וְאֶתְּנָה צְמִידִים עַל־יְדֶיךָ וְרִבִּיד עַל־רַגְלֶיךָ" (יחזקאל טז יא). וכן הוא אומר: "את ה' האמרת היום ... וה' האמירך היום".¹⁷

ויקרא רבה פרשה ו סימן ה – אינו כופר בהם והם לא כופרים בו

ר' פנחס פתר המקרא¹⁸ בישראל לפני הר סיני: "ונפש כי תחטא" – "וְאָרְאָ וְהִנֵּה חֲטָאתֶם לַה' אֱלֹהֵיכֶם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֲגֹל מִסֶּכֶה וכו'" (דברים ט טז). "ושמענה קול אלה" – "ואת קולו שמענו מתוך האש" (דברים ה כא). א"ר יוחנן: קְפָרְמִסָּאוֹת¹⁹ נתנו ביניהם: שאינו כופר בהן והם אינם כופרים בו. אמר ר' יצחק: מלך כשהוא משביע את לגיונותיו, אינו משביעם אלא בסייף. לומר, שכל העובר על התנאים הללו יהא הסייף הזה עובר על צוארו. כך: "וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֶצִי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֵגְנוֹת וַחֶצִי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ" (שמות כד ו).²⁰

איכה רבה פרשה א סימן נ – לא נמיר ולא ימיר

מעשה במרים בת נחתום שנשבית היא ושבעה בניה. נטלן קיסר .. הביא את הראשון ואמר לו: השתחוה לצלם. אמר לו: חס וחלילה איני משתחוה לצלם ... מפני שכך כתיב בתורתנו: "אנכי ה' אלהיך. מיד הוציאו והרגו. הוציא השני ואמר לו: השתחוה לצלם. א"ל חס וחלילה, אחי לא השתחוה ואני איני משתחוה ... מיד גזר עליו והרגוהו. הוציא השלישי ... הוציא הרביעי ... הוציא החמישי ... הוציא השישי וכו".²¹

ישראל אשר בך אתפאר. אמר הקב"ה לישראל עד שלא בראתי אתכם היו מלאכי השרת מקלסין אותי ואומרים ברוך ה' אלהי ישראל".

¹⁴ ראו פירוש בעהרה 17 להלן שאמרה קשורה בבגד.

¹⁵ וההמשך שם בשיר השבח שהבאנו בשם ילקוט שמעוני בסוף הערת שוליים הקודמת, אך המקור הוא כאן במכילתא: "ישראל אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו ד) ורוח הקדש צווחת ואומרת מן השמים: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וכו'". מלבד החיבור של אימרה לשירה וזמרה, מדרש זה מקדים את "הַאֲמִירָתְהָ הַאֲמִירָךְ" לשירת הים ויציאת מצרים. מדרשים אחרים (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) פסיקתא עמוד 489) מקשרים את "הַאֲמִירָתְהָ הַאֲמִירָךְ" עם מעמד הר סיני, עם נעשה ונשמע, ואחרים (שמות רבה מה ב) מציינים שניתלה האמרה מהם בחטא העגל. לעומתם, מדרש אליהו רבה (איש שלום) פרשה כט מדגיש שבירת זו היא לעולם ובכל תנאי ועם ישראל לעולם לא ישתחרר ממנה: "שכך קיבלתם לו מתחילה, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע והוא ממליך מלכותו עליכם, שנאמר: וה' האמירך היום ... העולה על רוחכם היו לא יהיה (יחזקאל כ לב)". ראו דברינו [עבד שמכרו רבו](#) בתשעה באב על מוטיב האפשרות שהברית תינתק. והתשובה היא: לעולם לא, בזכות ברית "הַאֲמִירָתְהָ הַאֲמִירָךְ".

¹⁶ לאחר חטא העגל, ראו שם גם: "וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדְּבָר הַרְעֵה הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא־שָׁתוּ אִישׁ עֲדָיו עָלָיו".

¹⁷ לפני שנמשך במתווה של המכילתא, נחזור בנו מדברינו לעיל שחז"ל התמקדו במשמעות הכללית של "האמרת-האמירך" ולא בפירוש המילים. במדרש זה, אימרה הוא שולי הבגד או פס לרוחב או באלכסון או בגובה הבגד שהיה מבד בצבע יפה (כמו העיטור בטלית?) והוא העדי שבני ישראל התפרקו ממנו אחרי חטא העגל. ויש שמדקדקים למצוא את אימרת הבגד גם במדרש מכילתא לעיל: אני עשיתיו אימרה – מה שאני עשיתי לו הוא יפה יותר. מדרש שמות רבה נעזר בפסוקים שלנו על מנת להסביר מהו "עדיים". אך אנו שעומדים בפרשת כי תבוא ודורשים את פסוקים אלה יכולים להוסיף דרשה על דרשה. מה שהתחיל כדרשה של הסבר מהו "עדיים", מסתיים בפרשתנו במסר מהותי שבברית "האמרת-האמירך" נסלח סופית חטא העגל והעדי חזר למקומו.

¹⁸ את הפסוק: "וַיִּפֶּשׂ כִּי תַחֲטָא וְשָׁמַעְהָ קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֹד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עֹנֹו" (ויקרא ה א).

¹⁹ אמנה, חוזה, הסכם הנעשה בשבועה.

²⁰ הלשון כאן איננה חיובית-פיוטית: "האמרת – האמירך", אלא לשון אזהרה ושלילה: אתם לא כופרים בקב"ה והוא לא כופר בכם. קפרמסיה זו נעשתה בכריתת הברית של סוף פרשת משפטים, שמות כד, עליה הרחבנו בדברינו [אימתי אמרו נעשה ונשמע](#) בפרשת משפטים. ראו גם דברינו [ספרא וסייפא](#) בפרשת ראה, שם קשרנו את מוטיב הסייף למעשה הברית. במעשה העגל כפרו בני ישראל בקב"ה והפרו הברית. האם ברית "האמרת – האמירך" שנכרתה בערבות מואב עדיין קיימת?

²¹ זה הסיפור הידוע על מרים ושבעת בניה שמסרו כולם נפשם על קידוש השם ולא אבו להשתחוות לצלם של הקיסר. ראו מקבילות בגמרא גיטין נז ע"ב, ספר מקבים ב פרק ז, אליהו רבה (איש שלום) פרשה כח, המדרש הגדול דברים כח נ ועוד. כבר נדרשנו למדרש זה בדברינו [שישה מיליון מזבחות](#) ביום השואה. וכאן נרצה לשוב ולהתמקד בדבריו של הבן השביעי הקשורים לפרשתנו ולצורך כך העדפנו את הנוסח שבאיכה רבה.

הוציא השביעי והוא היה קטן שבכולן, אמר: בני, השתחוה לצלם. אמר לו: חס וחלילה. אמר לו: למה? אמר לו: שכן כתיב בתורתנו: "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" (דברים ד לט). ולא עוד, אלא שנשבענו לאלוהינו שאין אנו ממירין אותו באל אחר, שנאמר: "את ה' האמרת היום להיות לך לאלוהים". וכשם שנשבענו לו, כך נשבע לנו שאין ממירנו באומה אחרת, שנאמר: "וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה"²².

פסיקתא רבתי (איש שלום) פסקא כז - הקב"ה מוריד את אמרתו?

אמרו לו:²³ עשה למען שמך שנקרא עליהם, אמר להם: "ואת שם קדשי חיללוי". אמרו לו: אין אתה רוצה להתפייס, איקונים של אביהם מהו עושה אצלך? "השליך משמים ארץ תפארת ישראל" (איכה ב א),²⁴ האמירה הזו שהלבישו אותך,²⁵ מה היא עושה עליך? איילולי שהדבר כתוב אי אפשר לאומרו: "עשה ה' אשר זמם בצע אמרתו וגוי" (איכה ב יז).²⁶

פירוש מלבי"ם על הפסוק – על סף הכניסה לארץ²⁷

את ה' האמרת. יש אומרים שהוא לשון הגדלה והרמה, ורש"י ז"ל אמר שהוא לשון הפרשה והבדלה. ויש לומר שהוא לשון מאמר הנזכר בלשון המשנה ביבמה ועשה בה מאמר שפירושו שקדשה ... כי במעמד הר סיני כבר קבלו בני ישראל על עצמם עול מלכותו יתברך וה' הבטיחם אז שיהיו לו לעם סגולה. ועתה חידש ברית עמהם מפאת ג' דברים: א) מפני כי משה ימות ולא יקום עוד נביא בישראל כמשה וע"כ חזק את בריתו עמהם קודם מיתת משה.²⁸ ב) כי במדבר היתה השגחתו עליהם בהנהגה נסית כי היו מוקפים בענני כבוד ואוכלים את המן לחם מן השמים ושותים מים מצור החלמיש בארה של מרים, והיה מספיק כריתת הברית שבהר חורב. אבל כשיכנסו לארץ ישראל ויוצרכו להילחם עם גויי הארץ ואח"כ לעבוד את האדמה ולעסוק בישוב הארץ ויתנהגו מה' בהשגחה טבעית, היה ההכרח לחזק את הברית שלא יסורו מדרכי ה' אחרי שלא יראו השגחה נסית כאשר ראו במדבר.²⁹ ג) שלא יבואו דורות הבאים ויאמרו: אבותינו שהיו עבדים לפרעה ויעבדו בפרך בחומר ובלבנים ולא ידעו מה מתהלכות העולם ובא משה בדבר ה' וגאלם והוציאם למדבר שממה מקום נחש שרף ועקרב אין לחם ומים, האם לא היו מוכרחים לקיים כל אשר צוה להם משה על פי ה'? לא כן אנחנו שלא עבדנו בחומר

²² קישור הפסוקים שלנו לקידוש השם, מצוי גם במדרשים אחרים, כגון תנחומא בפרשתנו (בובר סימן ד, הרגיל סימן ב): "ומתוך שישראל מוסרין נפשם על התורה ועל קדושת שמו של הקב"ה, לפיכך עושה להם הקב"ה ברכה בעולם, שנאמר את ה' האמרת היום (דברים כו יז), וכשם שישראל עושין חטיבה להקב"ה, כך הקב"ה עושה להם חטיבה, שנאמר: וה' האמירך היום". החטיבה היא גם נכונות למסור את הנפש על הברית, כפי שעשה אותו תינוק ורבים במרוצת הדורות. ואגב הסיפור באיכה רבה, קבלנו פירוש נוסף ל-"האמרת-האמירך" שהוא מלשון המרה. נכון יותר, אמירה שלא תהא המרה. לא אנו נמיר את הקב"ה באל אחר ולא הוא ימיר אותנו בעם אחר. יש כאן פירוש (אמירה!) שמשלימה את פירוש רש"י לעיל שפירש: אמירה – הבדלה והפרשה ומשחק לשוני של השמטת האל"ף או החלפתה ב"ד או בה"א – ימיר או המיר במקום אמיר. בברית הקב"ה ועם ישראל, כל צד המיר את קשריו הקודמים, זה (עם ישראל) עם אלוהי נכר וזה (הקב"ה) עם עמים אחרים. מכאן ואילך יש אמירה, יש גדולה והשמה בראש האמיר וברית הדדית שלא תהיה עוד המרה. האמירה או האמירה היא שאין יותר המרה (והמריה). את הקשר בין "האמרת-האמירך" להמרה, מצאנו אגב גם במדרש מכילתא דברים, בתיאור ברית זריקת הדם (שמות פרק כד): "אמר המקום למשה: זרוק על העם שלא ימרו כבודי באלהי נכר הארץ, שנאמר: את ה' האמרת היום. וזרוק חצי הדם על המזבח, שאיני ממירן באומה אחרת שנאמר: וה' האמירך היום וגו' כאשר דבר לך". ראו תיאור מדרש [מכילתא דברים](#) באתר מחלקי המים.

²³ המלאכים לקב"ה ערב החורבן או מיד לאחריו, שיתרצה לישראל והקב"ה לא מתרצה. ראו שם במקור.

²⁴ כאילו קורא את הפסוק: "השליך משמים ארץ (את) תפארת ישראל". לא שהקב"ה משליך את תפארת ישראל מהשמים, אלא המלאכים גוערים בו שאם אינו מוכן להתפייס, אזי שישליך את אמרתו, היא תפארת ישראל שאינו יכול עוד לעטות אותה עליו.

²⁵ לא אמירה, אלא אַמְרָה, היינו עיטור לבגד כפי שהסברנו לעיל.

²⁶ לבצוע הוא לחתוך כמו לבצוע את הפת או את הדין. המלאכים אומרים לקב"ה שאם הוא אינו מוכן לסלוח לעם ישראל, אז שוריד את אמרתו המלכותית. האם המלאכים באמת תובעים כאן את כבודת ועלבונם של בני ישראל או שמא ממהירים לפרום את ברית מאמירך-מאמירנו שראינו לעיל שאינה ניתנת להמרה? כך או כך, מדרש זה שייך לקבוצת המדרשים של ["אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומר"](#), נושא לו הקדשנו דף מיוחד במיוחדים.

²⁷ נחתום בחזרה לפרשני המקרא.

²⁸ ככתוב בסוף התורה, דברים לד י: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים". אבל בפרשת שופטים דברים פרק יח אומר משה: "נביא מקרבך מאחיד פמני יקים לך ה' אלהיך אליו תשמעון" ואף מעיד על כך את דברי הקב"ה: "ויאמר ה' אלי היטיבו אשר דברו: נביא אקים להם מקרב אחיהם פמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו". האם רק ענוותנותו של משה כאן?

²⁹ ראו מדרש אגדה (בובר) דברים ד יט פרשת ואתחנן שמסביר את חששו הגדול של משה מפני עבודה זרה בארץ: "ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים ונדחת והשתחית להם וצבדתם", מפני שכל השנים במדבר "לא ראו שמש ולא ירח מפני שהענן מקיף אותם. אמר להם משה: עתידים אתם לראות שמש וירח ואל תחשבו שהם אלוהות, אלא הקב"ה בראם להאיר על הארץ". ראו מדרש זה בדברינו [עולם כמנהגו נוהג](#) בדפים המיוחדים.

ובלבנים ויודעים אנחנו מה החיים יבקש מאתנו.³⁰ והנה אנחנו בארץ מיושבת, נהיה ככל הגוים, למה לנו לקבל עלינו עול כבד כזה? לכן חידש ה' בריתו עם הדור אשר קמו תחת אבותיהם, שלא עבדו בחומר ובלבנים וחי ארבעים שנה במדבר וכו'.³¹

פירוש אלשיך דברים כו ז – בספר דברים משנה תורה דווקא

והענין הזה יתכן הוא מאמר משה רבינו ע"ה בכתובים שאנו בהם, שאמר: את ה' האמרת היום, לומר אל ימעט בעיניך ישראל מה שעשית במשנה התורה הזאת, שהיום הזה סיימתי התורה, כי הקשבת למצות כל התורה ולתוכחת מגולה אשר הוכחתי אתכם, כי הלא את ה' האמרת היום.³²

פירוש כלי יקר דברים כו טז – הקשר למצוות הביכורים הסמוכה

היום הזה ה' אלהיך מצוך וגו'. אחר שפיך ענה בך כי לה' תבל ומלואה ומידו יתברך נתן לך הכל, מעתה תקבל עליך לשמור מצוות ה'. את ה' האמרת היום וגו' וה' האמירך היום וגו', כי אתה האמרת אותו בהגדות אלו שבביכורים ומעשר ואמרת: "שמעתי בקול ה' אלהי". ולעומת זה, גם ה' האמירך להשקיף ממעון קודשו מן השמים ולברך אותך ביתר שאת על כל העמים.³³

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: שנזכה להיות מהמאמרים ולא מהמערימים, מהמתאמרים ולא מהמתעמרים, "היום" ובכל הימים; ובפרט בימים הקרובים, עת נתחדש ונחדש ברית מאמרים, ונשפוך שיח ורננים, בפיוטים נאים ובמאמרים, מלבבות שבורים נחצבים, עולים ובאים לפני אל מלך עולמים, היושב על כיסא רחמים, שיחוננו ויכתבנו לשנת חיים וקיימים.

³⁰ ויקם דור חדש אשר לא ידע את תלאות המדבר ...

³¹ מלבי"ם (הרב מאיר ליבוש ב"ר יחיאל מיכל ויזר, מזרח אירופה מאה 19) מחזיר אותנו לברית ערבות מואב, לצורך לחזור ולכונן את הברית עם דור הבנים משלוש סיבות מרכזיות שהוא מונה. הדרשות היפות על "האמרת-האמירך" בשירת הים, מעמד הר סיני וכו', אינן עוקרות את הפסוקים שלנו ממקומם ומפשטם. אבל לא בכדי נאמרים דברים אלה דווקא כאן לקראת סוף ספר דברים. פסוקים אלה הם תמצית הצהרת ברית ונאמנות הדדיים בין דור נוחלי הארץ והקב"ה, שמשם הרועה הנאמן שלא יזכה להיכנס לארץ, מתווך ביניהם ערב מותו, במילים נשגבות ופיוטיות. שלוש פעמים נזכר "היום" בפסוקים טז-יט החותמים את פרק כו בספר דברים. בראשם, פסוק טז הפותח במילים: "היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את-החקים האלה ואת-המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל-לבבך ובכל-נפשך". דווקא ביום זה. ולשיטתו של מלבי"ם, "האמרת-האמירך" הוא מלשון קדושה כמו "מאמר" בדין ייבום, הגם שזה לשון חכמים וזה לשון מקרא.

³² את פירוש אלשיך ניתן לצרף עם פירוש מלבי"ם הנ"ל. שניהם מזכירים לנו את ההקשר הספציפי של הנושא שלנו לספר דברים משנה תורה, ל-"היום", לדבריו של משה ערב מותו ופרידתו מעם ישראל. לספר דברים בו משה שונה את התורה, ראו דברינו [ספר דברים – משנה תורה](#) בפרשת דברים, יש קשר מיוחד לברית מיוחדת זו. משה מנסה בכל כוחו ומילותיו לאמץ ולחזק את הברית בין הקב"ה ועם ישראל, "היום", לקראת הזמנים בהם הוא לא יהיה נוכח ולא יוכל לעמוד בפרץ. ונראה שלמלבי"ם ולאלשיך אפשר גם לצרף את פירוש ספורנו על הפסוק שמקפיד לפרש את הפסוק כולו ומדבריו נשמע מדבריו הד של "כפה עליהם הר כגיגית" ואלה דבריו: "את ה' האמרת היום. כשקבלת עליך להיכנס בברית בשבועת האלה ... האמרת ורוממת את האל יתברך בזה שיהיה יותר נכבד אצלך קיום רצונו מכל טוב גשמי: להיות לך לאלהים. שיהא הוא אצלך הנבדל הנכבד ... באופן שראוי לך לעבוד ולהיכנע לו לבדו כראוי לעליון ומנהיגך ולהתפלל אליו בהיותו הוא לבדו מנהיגך: וללכת בדרכיו. להדמות לנכבד מכל שאר הנמצאים: ולשמוע בקולו. כראוי לעבדיו". יש בפירוש זה דגש רב על החובות שמתלוות לאמירה ולהאמרה של הקב"ה. מדבריו נראה גם שמשם לא רואה בתהליך זה משהו רך ותלוי ברצון העם, אלא חובה ברורה. ולא כרשב"ם לעיל של ריצוי הדדי. ברית ערבות מואב היא המשך ישיר של ברית הר סיני וברית האבות.

³³ פירוש כלי יקר ממקם את פסוקי "האמרת-האמירך" שאנו דורשים, בהקשר עוד יותר ספציפי של פרק כו בספר דברים - פרשת הביכורים וביעור מעשרות. ראו הערה 1 לעיל בראש דברינו. "היום הזה" שבו נחתמה ברית "האמרת-האמירך", איננה אמירה כללית או היסטורית, גם לא יום ברית ערבות מואב כפי שמציע מלבי"ם, גם לא סיום לימוד ספר משנה תורה בסוף ימי משה כפי שמציע פירוש אלשיך, אלא "היום" ובכל יום בו נוחלי הארץ [מביאים ביכורים](#) וקוראים את פרשת [ארמי אובד אבי](#) המכילה את ההיסטוריה התמציתית של הירידה למצרים והיציאה משם, כפי שאנו גם קוראים בהגדה של פסח. "היום" שבפסוקים: "אתה' האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרךיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקולו: וה' האמירך היום להיות לו לעם סגלה" הוא כל יום בו אדם מישראל עולה לרגל ומחדש את הברית שלו ושל זמנו עם השכינה. "היום ובכל יום". נראה שגם מלבי"ם ואלשיך יסכימו לפירוש זה וגם אנו לקראת "הימים" של פרוס השנה החדשה הבאה עלינו לטובה.